

Tanács pénzügyi támogatásával. Az építkezést megelőző leletmentő ásatás alkalmával kerültek feltárára az S7/2002 (5 × 4,8 m), S8/2002 (5 × 4,8 m) és S9/2002 (4 × 4 m) kazetták. (35–37. kép) Az egykori termelőszövetkezeti gyümölcsös őrházaként és raktárként működő épület északi fala mentén sorakozó kutatófelületeket félméteres tanúfal választotta el egymástól. A 2002-es évi ásatások során a modern épület nyugati részén jelölték ki a 2 × 2 m-es méretarányú S10/2002 kazettát. (38. kép) A tell 2002-ben kutatott részét a gyümölcsfák telepítési gödrei valamint a középkori sírok jelentősen megbolygatták. A régészeti feltárások alkalmával dokumentált régészeti objektumok közül a felszíni lakóházak mellett ki kell emelnünk az S8/2002 kazettában talált G1/2002 illetve az S7/2002 kazettában felfedezett G7/2002 számú gödröket. (39. kép) A régészeti objektumok jelentősége abban áll, hogy az általunk ismeretes legfiatalabb középső bronzkori leletanyagot tartalmazzák. (40. kép) Az említett két gödör kerámia leletei tipológiai szempontból átmenetet képeznek az ún. késő-Otomani (Otomani IIIb) formakincs és a későbronzkor kezdeti szakaszának edénművessége között.⁶⁷

A Nagykároly-Bobáld tell feltárása nyolc évig szünetelt. A munkálatok 2010-ben indultak újra. Ekkor kezdődtek el a tell központi részén kijelölt félméteres tanúfalakkal négy kazettára (C1–4) osztott 10 × 10 m felület feltárási munkálatai, amelyek 2011-ben is folytatódtak. (41–43. kép) 2010-ben csatlakoztak a kutatócsoporthoz Liviu Marta, Hágó Nándor és Apai Emese szatmári illetve kolozsvári régészek. A tellen folyó kutatások a települést övező szatellit-telepek gyűrűjére is kiterjednek a topográfiai és geofizikai felmérések, az intenzív terepbejárások és aerofotogrametriai kutatások révén.⁶⁸

Időrend

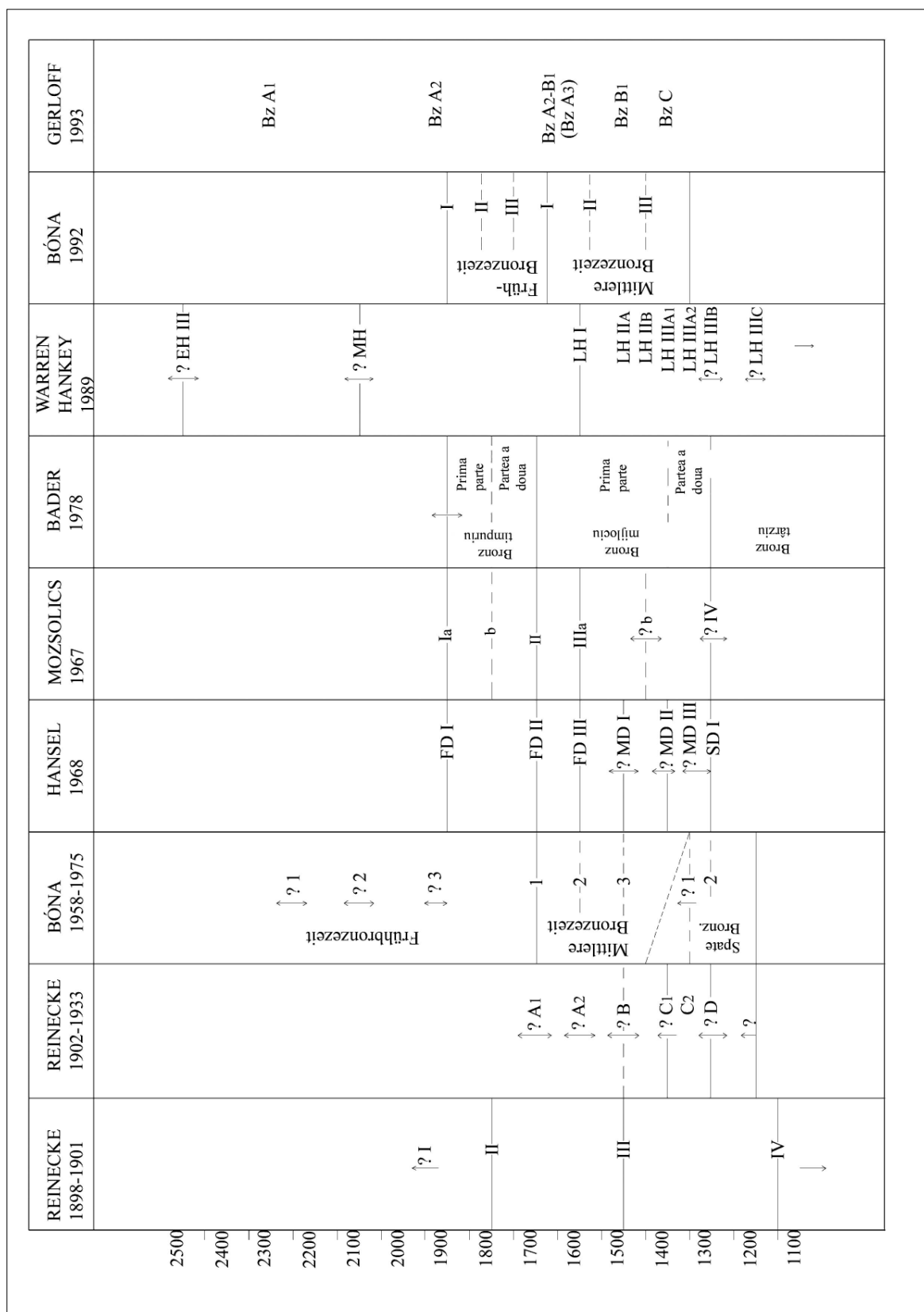
A Nagykárolyi-síkságon és az Ér vidékén a tell telepek fejlődéstörténete szervesen kötődik az Otomani kultúra evolúciójához. Az említett középső bronzkori művelődés nagyvonalakban, a korabronzkor vége, illetve a Koszideri periódus vége közé iktatható. A szóban forgó időszak a Szaniszló csoport és a korabronzkor harmadik szakaszára jellemző seprűs és textildíszes kerámia végétől⁶⁹, a post-Otomani csoportok (Csaholy, Igrípa) anyagi műveltségének megjelenéséig tart. Kronológiai szempontból a középső bronzkor hármas felosztásának megfeleltethetjük az Otomani kultúra egy-egy fejlődési szakaszát. (KB I-Otomani I, KB II-Otomani II, KB III-Otomani III). (44. kép) Az északnyugat-erdélyi

gang vom sog. Spät-Otomani-Formenschatz (Otomani IIIb) zum Töpferhandwerk der Anfangsphase der Spätbronzzeit.⁶⁷

Die Freilegung des Tells von Carei-Bobald (Nagykároly-Bobáld) wurde für acht Jahre eingeseilt. Die Arbeiten wurden 2010 erneut aufgenommen. Dann begannen die Ausgrabungsarbeiten im mittleren Tellteil markierten mit Halbmeter dicken Zeugenwällen voneinander getrennte vier Kassetten, die dann 2011 fortgesetzt wurden. (Abb. 41–43.) 2010 schließen sich der Forschergruppe Liviu Marta, Hágó Nándor und Apai Emese an, Archäologen aus Satu Mare (Szatmár), beziehungsweise aus Cluj-Napoca (Kolozsvár). Die Forschungen, die am Tell stattfinden umgreifen auch den Ring der Satellitengebiete um die Siedlung durch topografische und geophysikalische Vermessungen, durch intensive Geländebegehungen und aerophotogrametrische Vermessungen.⁶⁸

Chronologie

Auf der Carei-Ebene und in der Eriul (Ér)-Gegend knüpft sich die Entwicklungsgeschichte der Tell-Siedlungen organisch an die Evolution der Otomani-Kultur. Die erwähnte mittlerbronzzeitliche Kultur kann man in großen Linien zwischen das Ende der Frühbronzezeit und das Ende der Koszider-Periode einordnen. Es geht um die Periode die vom Ende der Sanislău (Szaniszlő)-Gruppe und für den dritten Abschnitt der Frühbronzezeit typischen Keramik mit Besenstrich- und Gewebeerzierung⁶⁹, bis zum Erscheinen der Sachkultur der Post-Otomani-Gruppen (Csaholy/Cehăluș, Igrípa) dauert. Aus kronologischer Hinsicht kann man sagen, daß für die dreifache Aufteilung der Mittelbronzezeit je eine Entwicklungsphase der Otomani-Kultur entspricht. (MB I-Otomani I, MB II-Otomani II, MB III-Otomani III). (Abb. 44.) Die genauere Einordnung der Mittelbronzezeit im Nordwestsiebenbürgen mangels lokaler Radiokarbon für die Zeitbestimmung empfängt – trotz bekannter ungarischer und slowakischer¹⁴C-Daten – Schwierigkeiten. Tatsache ist, dass die¹⁴C-Messungen der Frühperiode der Gyulavarsánd-Kultur⁷⁰ Gleichzeitigkeit mit den Radiokarbonaten der Ottomány-Kultur⁷¹ aufweisen. Im Fall der Radiokarbonaten, die sich auf die Mittelbronzezeit beziehen, kann man Schwankungen in der Kalibrationskurve und eine große Streuung der Endwerte beobachten, in dieser Weise bieten diese unsicherere chronologische Stützpunkte.⁷² Wir empfinden die Koinzidenz der Radiokarbonaten betreffend der sog. Ottomány- und Früh-Gyulavarsánd-

44. kép A Középső Bronzkor időrendi táblázata
Abb. 44. Die chronologische Tabelle der Mittleren Bronzezeit

középső bronzkor pontosabb behatárolása a helyi radiokarbon kormeghatározások hiányában – az ismert magyarországi és szlovákiai ¹⁴C adatok ellenére – nehézségekbe ütközik. Tény, hogy az Ottomány kultúrára vonatkozó ¹⁴C mérések egyidejűséget mutatnak a Gyulavarsánd kultúra korai szakaszának⁷⁰ radiokarbon adataival.⁷¹ A középső bronzkorra vonatkozó radiokarbon adatok esetében megfigyelhetők a kalibrációs görbe ingadozásai és a végértékek nagyarányú szóródása, így bizonytalanabb kronológiai támpontokat nyújtanak.⁷² Nem furcsálljuk az ún. Ottomány és korai Gyulavarsánd kultúrákra vonatkozó radiokarbon adatok egybeesését, hiszen meggyőződésünk, hogy az Otomani I és Gyulavarsánd I kerámia illetve a Máthé Sz. Márta által Ottomány B-nek nevezett leletanyag⁷³ az Otomani-Gyulavarsánd kultúrkomplexum korai fejlődési szakaszába sorolható. A középső bronzkor általunk használt periodizációja nagyrészt követi a Bóna István által kidolgozott modellt, amely megfelelő kiindulópontot jelent a korszak behatóbb időrendi és kulturális elemzésekor.⁷⁴

A középső bronzkor első szakasza (KB I) időrendi szempontból megelőzi az Apa-Hajdúsámson bronzkincsleletek időszakát.⁷⁵ Ennek az időszaknak a régészeti leletei, már nem tartoznak a korabronzkorba, bár olykor még hordozzák ennek stiláris jegyeit. A közép-európai-kronológia A1 időszakának utolsó szakaszával egyidejű KB I valamikor Kr. e. 2100 után kezdődik és Kr. e. 1900 táján ér véget.⁷⁶ Ez az időszak a középhellászi korszak (MH) kezdetével állítható párhuzamba.⁷⁷

A középső bronzkor második szakasza (KB II) a Hajdúsámson bronzkincs-horizont illetve a Cófalvi (Pufaláu) aranyleletek⁷⁸ alapján a közép-európai-kronológia Bz. A2 periódusának feleltethető meg. A dendrokronológiai adatok tanúsága szerint ez a történeti időszak Kr.e. 2000-1900 táján kezdődik.⁷⁹ A nemzetközi szakirodalomban a tárgyi emlékek tipokronológiai és stiláris elemzésével ez a kronológiai intervallum jól körvonalazható. A KB II-ben jelennek meg a jól ismert Otomani II-Gyulavarsánd leletek, amelyek formavilága – a megfigyelhető alaki és ornamentikai változások ellenére – szervesen kapcsolódik a korábbi időszakhoz (Otomani I). Az Otomani II cserépanyag datálása a Wietenberg II importkerámia illetve más, különböző leletek alapján egyre pontosabb.⁸⁰

A középső bronzkor harmadik időszakának (KB III) kezdetét Kr.e. 1700⁸¹ illetve hagyományosan Kr.e. 1600 körül állapította meg a kutatás.⁸² Sabine Gerloff véleménye szerint a bronzkornak ez a szakasza Kr.e. 1650–1500 közé esik.⁸³ Nagyvonalakban ez az időszak a közép-európai-kronológia A3 illetve B1 periódusát öleli fel.⁸⁴ A Br.A3 időszak fiatalabb a bühli depólet

Kulturen nicht als seltsam, da wir überzeugt sind, dass die Keramik Otomani I und Gyulavarsánd I, beziehungsweise die von Máthé Sz. Márta als Ottomány B genannte Fundmaterial⁷³ in die frühe Entwicklungsphase des Otomani-Gyulavarsánd Kulturkomplexes einzuordnen ist. Die von uns verwendete Periodisierung der Mittelbronzezeit befolgt größtenteils das von Bóna István ausgearbeitetes Modell, das ein entsprechender Ausgangspunkt ist bei der ausführlicheren chronologischen und kulturellen Analyse der Epoche.⁷⁴

Der erste Abschnitt der Mittelbronzezeit (MB I) überholt aus chronologischer Hinsicht die Periode der Bronzenfunde von Apa-Hajdúsámson.⁷⁵ Die archäologischen Funde dieser Periode gehören nicht mehr zur Bronzezeit, tragen manchmal jedoch deren Stilmerkmalen. Die MB I ist zeitlich identisch mit dem letzten Abschnitt der Periode der mitteleuropäischen Chronologie A1, die irgendwann nach 2100 vor Chr. beginnt und um 1900 vor Chr. endet.⁷⁶ Diese Periode kann man mit dem Beginn der Mittelhellaszeit (MH) parallelisieren (vergleichen).⁷⁷

Der zweite Abschnitt der Mittelbronzezeit (MB II) entspricht aufgrund dem Bronzeschatzhorizont von Hajdúsámson, beziehungsweise der Goldfunde von Cófalva (Pufaláu)⁷⁸ der Bz A2 Periode der mitteleuropäischen Chronologie. Laut Bezeugung dendrochronologischer Daten beginnt diese geschichtliche Periode um 2000-1900 vor Chr.⁷⁹ In der internationalen Fachliteratur kann man anhand typochronologischer- und stilärer Analyse von materiellen Funden dieses chronologische Intervall gut konturieren. In der MB II erscheinen die gut bekannte Funde von Otomani II-Gyulavarsánd, deren Formwelt – trotz der sichtbaren Form- und Ornamentikveränderungen – sich organisch an die Vorperiode knüpft (Otomani I). Die Datierung der Keramik Otomani II ist dank der Importkeramik Wietenberg II beziehungsweise anhand von anderen Funden immer präziser.⁸⁰

Die Forschung datierte den Anfang der dritten Periode der Mittelbronzezeit (MB III) um 1700 vor Chr.⁸¹ bzw. traditionell um 1600 vor Chr.⁸² Nach Meinung von Sabine Gerloff fällt diese Periode der Bronzezeit zwischen 1650–1500 vor Chr.⁸³ In großen Linien umfasst diese Zeitspanne die Perioden der mitteleuropäischen Chronologie A3 und B1.⁸⁴ Die Periode Br.A3 ist jünger als die Zeitspanne die vom Depotfund von Bühl angedeutet wurde, einige Forscher aber vergleichen diese Periode mit dem Bronzeschatzhorizont des frühen Koszider aus Ungarn.⁸⁵ Die jüngsten ¹⁴C –Daten, die sich auf die untersuchte Periode beziehen, gruppieren sich um die Jahre 1500 vor Chr.⁸⁶ Nach der Meinung von Bernard Hänsel und Wolfgang David kann man

által jelzett időintervallumnál, egyes kutatók pedig a magyarországi korai Koszideri bronzkincs-horizonttal állítják párhuzamba.⁸⁵ A vizsgált időszakra vonatkozó legfiatalabb ¹⁴C adatok a Kr.e. 1500-as évek körül csoportosulnak.⁸⁶ Bernard Hänsel és Wolfgang David meglátása szerint bronzkincsei alapján a koszideri periódus és a neki megfeleltethető Reinecke Bz. B időszak két részre osztható.⁸⁷ A középső bronzkor harmadik szakaszának kettős felosztását alátámasztja a Nagykarolyi-Bobáld tell zárt leletegyütteseiből származó Otomani III kerámia formai és stiláris elemzése is. A két belső fejlődési szakasz kronológiai elkülönítése azonban nehézségekbe ütközik. Gazdag formavilágánál és „barokkos” díszítése alapján első látásra elkülönülő (ún. késői) Otomani IIIb kerámia főleg a tell – mélyszántás által szinte megsemmisített – legfelső rétegéből beásott gödrökben található meg. A Nagykarolyi-síkságon és az Ér völgyében kutatott tellek felső rétegeit a mélyszántás jelentősen megbolygatta, így a szóban forgó Otomani III edényművesség tipológiai vizsgálata alapján elkülönített belső fejlődési szakaszok rétegtani támpontjai egyelőre kérdések.

A Nagykaroly-Bobáld tell rétegtana:

Az első emberi megtelepedés a Nagykaroly-Bobáld dombon a késő neolitikumban történt. A sötétebb tonalitású kávébarna, enyhén agyagos kompakt antik humuszrétegben szórványosan előforduló későneolitikus kerámia egy időszakos megtelepedést sejtet. A Nagykaroly környéki későneolitikus közösségek több telepét ismerjük a Mérges-patak partjáról vagy ennek teraszáról.

Ezt követően a kora bronzkor harmadik szakaszára jellemző ún. Szaniszló csoport hordozói telepednek meg a Bobáld-dombon. A Szaniszló csoport települése mondhatni kiterjedt a későbbi tell teljes területére. A barnássárga, kissé agyagos, kompakt Szaniszló kultúrréteg átlagvastagsága 0,50-0,60 m. Ebből a rétegből ásták be a dombról ismeretes egyetlen hamvasztásos, urnás sírt is.⁸⁸ A széndarabokkal erőteljesen pigmentált barnássárga színű, keményebb állagú Szaniszló járószintet a felszínén található számos kerámiatöredék szórodása is jelzi. (45–46, 48. kép)

Az Otomani közösségek megtelepedésének első nyomait – a Szaniszló réteget követő – barnás színű, szemcsésebb állagú szén- és paticsdarabokkal pigmentált kultúrréteg rejti. A mintegy 0,20-0,40 m átlagvastagságú kultúrréteg alsó részében megfigyelhető vastagabb

die Koszider-Periode und die dementsprechende Periode laut Reinecke Bz B – anhand der Bronzeschätze auf zwei Perioden aufteilen.⁸⁷ Die doppelte Aufteilung des dritten Abschnitts der Mittelbronzezeit wird auch von förmlicher und stilistischer Analyse der Keramik unterstützt, die als geschlossenes Fundmaterial aus dem Tell Carei-Bobald (Nagykaroly-Bobáld) stammt. Die chronologische Trennung der beiden inneren Entwicklungsphasen begegnet aber Schwierigkeiten. Die Keramik Otomani IIIb (die sog. späte Keramik), die vor allem in den oberen Schichten des Tells eingegrabene Gruben zu finden ist – welche durch Tiefpflügen fast zerstört wurden – differenziert sich auf dem ersten Blick mit seiner reichen Formwelt und aufgrund ihrer „barockartigen” Verzierung. Die oberen Schichten der erforschten Tells auf der Carei-Ebene und im Eriul (Ér)-Tal wurden vom Tiefpflügen bedeutend zerstört, so sind die stratigraphische Stützpunkte für die Bestimmung der inneren Entwicklungsphasen aufgrund von typologischen Untersuchungen für die oben genannte Keramikultur Otomani III noch bestritten.

Die Stratigraphie des Tells von Carei-Bobald (Nagykaroly-Bobáld)

Die erste Ansiedlung auf dem Carei-Bobald (Nagykaroly-Bobáld) Hügel geschah im Spätneolithikum. Die dunklere kaffeebraune, in der leicht tonhaltigen, kompakten antiken Humusschicht sporadisch vorkommende spätneolithische Keramik deutet an eine zeitweilige Überraschung an. Wir kennen mehrere Siedlungen der spätneolithischen Gemeinschaften in der Gegend Carei (Nagykaroly) am Ufer des Mergheş (Mérges)-Baches oder an dessen Terrasse.

Nach dieser Periode siedeln sich die sog. auf die dritte Periode der Frühbronzezeit charakteristischen Träger der Sanislău/Szaniszló-Gruppe auf dem Bobald-Hügel an. Die Siedlung der Sanislău/Szaniszló-Gruppe dehnte sich, man kann sagen, auf das ganze Gebiet des späteren Tells aus. Die Durchschnittsdicke der braungelben, leicht tonhaltigen kompakten Sanislău/Szaniszló-Kulturschicht beträgt 0,50-0,60m. Aus dieser Schicht wurde das einzige bekannte Grab mit Brandschüttungsbestattung und Urnenbestattung des Hügels eingegraben.⁸⁸ Die mit Kohlenstücken stark pigmentierte braungelbe härtere Sanislău/Szaniszló-Gehfläche wird auf der Oberfläche von der Feinverteilung zahlreicher Keramikbruchstücke angedeutet. (Abb. 45–46, 48.)